

Börtönfeljegyzések Bibó Istvánról

Bevezető

Levéltárosként a 2010-es évek második felében olyan pozícióban dolgoztam, ahol szoros kapcsolatot kellett tartanom szinte mindegyik központi államigazgatási szervvel. Ezek egyike volt a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága. Úgy látszik, jó benyomást tehettem rájuk, mert egyszer váratlanul megkerestek: átadnának néhány olyan személyi jellegű belső iratanyagot, amelyek az 1956-os perekhez kapcsolódnak. A büntetés-végrehajtási intézetekben, vagyis a börtönökben az elítéltekről vezetett hivatalos nyilvántartásról volt szó. Ezeket alapesetben nem adják át a levéltárnak, de most kivételt tennének. Természetesen igent mondtam, és ezzel létrejött az „1956-os elítéltek személyi anyagai (1956-1963)” megnevezésű levéltári állag (érdeklődők számára a törzsszáma: HU-MNL-OL-XIX-E-5-b).

Bibó István személyi dokumentációja

Bibó István jogász, politikus, könyvtáros életútját, valamint jogi, tudományos és politikaelméleti munkásságát ismertnek tekintem, bemutatására nem térek ki.

Életfogytiglani büntetését Vácott kezdte meg 1958-ban. Egy éhségstrájk kitervelésére hivatkozva 1960-ban a márianosztrai fegyházba szállították. A következő évben újra Budapestre, a Gyűjtőfogházba került. Itt már nyugalmasabb körülmények között, hozzá illőbb munkát is folytathatott: fordításokat végzett. Végül az 1963. évi közkegyelemmel, márciusban szabadult.

A közel öt évig tartó börtönéletét fogvatartói is dokumentálták.

A büntetés-végrehajtás korabeli személyi nyilvántartása egyfajta kartoék, az ilyenkor szokásos adatoknak úrlapszerűen elrendezett rovataival. A név, a családi és a foglalkozási adatokon kívül felvitték a letartóztatás idejét,

KERESZTES CSABA (1976) levéltáros, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának főlevéltáros-főtanácsosa.

büntársainak nevét, a raboskodás helyeit és idejét, az egészségi és fegyelmi adatokat stb. (Természetesen a személyi leírás is helyet kapott. Bibó esetében: magassága 185 cm, szeme barna, álla hegyes, szemöldöke barna, bajusza borotvált, homloka alacsony, fogazata hiányos, hajszíne barna, szája rendes, arcformája hosszúkás, orra rendes, szakálla borotvált. Esetleges álneve nem volt.)

Feljegyezték a bűncselekményért kiszabott ítélet rövid indokolását is, azonban a legnagyobb helyet a „Feljegyzések: a letartóztatott magatartásáról, fejlődéséről” megnevezésű rész tette ki. Ezen belül „A nevelő értékelései” rovatban átfogó jellegűnek szánt jellemzéseket állítottak össze. Ez számunkra a leginkább érdekes.

Nem készült sok, azonban a röviden leírtak nemcsak (vagy talán egyáltalán nem) az elítéltet minősítik és jellemzik, hanem az adott kort. Az adott kor emberét. A börtönök nevelőtisztjei – úgy tűnik – komolyan vették hivatásukat, és figyelemmel kísérték elítélteik közösségi magatartását, politikai haladását. Legalábbis az elvárásaik erre irányultak.

Bibó esetében tisztában voltak a vádakkal, valamint az ítélet tartalmával. A börtönben töltött évek során azt fürkészték: változott-e az elítélt véleménye. Ha nem, csalódottak lettek. Eközben nem örkényi ötperceseket alkottak – inkább Rejtő Jenőit, és ezért néha olyan érzése van az embernek, mintha Török Szultán valamelyik levelét olvasná.

Nyilvánvalóan nem elvárható, hogy egy „bv” intézet munkatársai tudósi ismeretekkel rendelkezzenek, azonban mégis megdöbbenő, hogy egy körülbelül négyelemis tudásszinten szerették volna átnevelni a fogvatartottakat.

A közlés jellege

A „Feljegyzések” rövidebb-hosszabb bejegyzéseit szinte betűhíven közlöm. Semmin se változtattam, még az egyértelmű elgépeléseken, vagy egybeírásokon sem. A szövegek egy része kézzel íródott, ezeket *dőlt* betűvel közlöm. A másik részük írógépen készült, amely esetben nem lehet tudni, hogy eredetileg tartalmazott-e „í”, „ú” vagy „ű” betűt. Az „ő” betű biztosan megvolt, ugyanis ezt – következetlenül bár, de – alkalmazták. Több esetben látszik, hogy a félregépelte betűre utólag ráverték a helyeset, ez esetben ez utóbbit szerepeltettem. Viszont minden más esetben meghagytam az eredeti betűket, elgépeléseket, értelmetlen szavakat, betű- vagy központoszási hiányokat. A rövidítéseket sem oldottam fel, kitalálhatóak.

A bv-tisztek, nevelők neveit csak kezdőbetűkkel jelzem.

Szövegek

Az ítélet indokolása:

1956-11-4-én a Nagy Imre korm, tagjaként nyilatkozatot adott ki, és az Antant hívta segítségül a Szú, csapatok ellen, 11-6-án Kibontakozási tervet készített amelyben [lap-hajtás miatt olvashatatlan sor]. Ezeket az írásokat eljuttatta a Nyugati nagyhatalmak követségeire, USA, Angol, India amiből a többi újság illetve a Világ sajtó részére akik ezzel bőven foglalkoztak.

1958-8-2-án a Legfelsőbb Bíróság Borbé tanácsa ítélte el.

A nevelő értékelései:

1960- 2-1. OB. Vác

1959 – 9-hótól van az osztályon, műfordító dolgozik az osztályon való magatartása eddig kifogástalan.

Az utóbbi időbe a munkáját is szorgalmasan végzi amiért jutalom keretbe [olvashatatlan szó] kapott.

A cselekményét ő mint egy természetes tüneményt veszi még most is, ő még most is forradalmat emleget, mint Nagy Imre Kormány állam minisztere volt, ő tartott ki nov-4-én egyedül a parlamentbe és csak ő képviselte egyedül az akkori magyar kormányt, és vállalt érte felelőséget (olvashatatlan szó)

Csak az Usa követségere költözött nyilatkozatáról beszélt amit a Szú korm nak is eljuttattak, ez a 2-ik nyilatkozata volt, ez pedig maradni a Varsói Szerződésbe, de a Szú, csapatokat vonják ki. Viszont az első nyilatkozata a Varsói szerződés felbontását, és az Antan csapatok segítségét kérte.

Azt állítja ő Nagy Imrével csak 946-ba beszélt utóljára azóta sem.

Még most is várakozó állásponton van, ingadozik, és nem őszinte.

H.

60- 4, 7-9- között

Sztrájk hangadója volt.

1960. 6. 23.

Ha alkalma nyílik vagy fondorlatos módon is ígylekzik a társaival beszélni és híreket tovább adni.

lezárva 1960. XI. 2-án

Magatartására vonatkozó adatokat a mellékelt jellemzés tartalmazza

Nevezett elitelt viselkedése ellen nincsen kifogás csendes emberként viselkedik a zárka társaival szemben is ígylekzik megértő lenni.

Politikai nézete nemjo azonban tartoztassa magát annak nyilvánításától.

Cselekményét Foradalmnak tünteti fel.

Lezárva 1961 márc. 10. én

1962 április 15.

Nevezett elítelt értelmiségi származású és egyetemi könyvtáros foglalkozású, nős kettő gyermeke va. A bűncselekményének oka, hogy nem szimpátiával a fennálló társadalmi rendszerünkkel. Amiáncs arra alkalom adódott eszt a megnyilvánulását kiis fejtette.

A börtönben tanusított magatartása nem megfelelő eszt legjobban az bizonyítja hogy már több esetben volt fegyelmileg fenytítve ami nem sokat változtatott nála.

A bűncselekménye iránt a megbánás jelei nem tapasztalható nála, esz az bizonyítja, hogy itt belül a börtönön is számtalanszor szemben kerül azzal, hogy a börtön szabályokat megszegi. Nem igyekszik a jó magatartásával vagy a munkájával azon, hogy jóvátegye valami uton módon aszt a hibáját amit elkövetett a társadalmunkal szemben. A váci eseményekben is az első volt aki kinyilvánította a nemtetszését sőt annak is az egyyik értelmi szervezője volt. A biroi ítéletett nem tartja igazságosnak nem érzi magát olyan bűnösnek mint ahogy a büntetést kiszabták vele szemben. Bizonyos foku ravaszság is van benne ez abból tapasztalható, hogy van amikor valami nem tetszik neki akkor szereti ha előbb aszt mások kérik vagy követeli pedig ezeket csendben bisztatja.

A börtönrendjének a kialakításában sem volt jó a viszony eszt a sok fegyelmezetlenség igazolja.

Személyi állománynak a tiszteletett megadja de ez nem ő önmagából ered hanem fél a börtön szigorától és eszt csak azért csinálja. Felmerult problémával még itt kevéssel jött a nevelőjéhez ez neki lealázó, hogy esetleg alacsonyabb műveltségű emberektől kell kérni valamit.

Munkához való viszonya nem jó eszt az bizonyítja, hogy ha általában meghalják a munkairányítók a nevét már akkor mellőzik is. Az elítelt társaival megvan bár azokat az elítéltrkrt szereti akikk hasonló mint ő, még itt sem szereti ha egyszerű munkás ember kerül vele egyhelyre.

A politikai nézete nem eggyeztetthető össze a társadalmi rendszerünkkel, bár az utobbi időben nem nyilvánítja ki eszt nyiltan, mert számol azzal, hogy ez csak a hátrányát fogja szolgálni. Én a magam részéről a munkára való kiadását csak akkor javaslom, ha már nem lesz más munkás.

Lezárva 1962 április 15-én.

M. A. bv ftörm, nevelő

1962 november 1-én

A bélyegüzem megszűnésével került zázkára. Mig nevezett a csoportomhoz tartozott úgy lényeges változást a magatartásában nem tapasztaltam. A fenti véleményel eggyet értek, mert azok a hibák és hiányosságok megvannak részéről, amit az összefoglaló lezárás akkalmával megállapítottak.

Á. D. bv. szds., nevelő

Bpest. Orsz. Bört.

A nevezett elítélt magatartása a befogadás után igeg rossz volt. Ezt az bizonyítja hogy 1960.ba több esetben kellett fegyelmi fenytést kiszani vele szembe

De az a fenytés ugy látszik hogy nevelő hatásu volt mert 1960. óta nem kellett fegyelmileg felelősegre vonni. A körletét rendbe és tisztán tartja. A társait megbecsülésben tartja. De kevésbé kilátszik az hogy az önála alacsonyabb műveltségű elítélt társait lenézi. Jelenleg a fordító irodában dolgozik. A munkáját mindég elvégzi rendesen

A foglalkozás alkalmával el mondja hogy ezt a munkakört tetszik neki.

Felügyelettel szembe a tiszteletet megadja. A kapott utasításokat ellent-mondás nélkül végrehajtja.

Erkölcsei és politikai nézete nem kielégítő. Mert a politikai vitákban nem bocsájtkozik bele de burkoltan igyelszik a gyengébb jellemű elítélteket magaköré tömöríteni és azokat hejtelen irányban terelni. Ez meg mutatkozik abban hogy a Heti Hiradóban megjelent politikai cikkeket csak maszlagnak és képmutatónak tartja.

A büncselekményével kapcsolatban nem őszinte és nem ismeri magát bünősnek. Hejteleníti az ítéletét.

További nevelések arra kell irányulni hogy a büntudatot felébrszteni benne és a nézetét hejes irányba terelni

Budapest. 1962 december, 27.-én.

B. S. törm, nevelő

963.3.26 án szabadult közkegyelemmel

[olvashatatlan aláírás]

Jellemzés

Bibó István 476-037. tisz elítélt az alábbi fegyelmi fenytésben részesült, az edig eltöltött börtönbüntetése idejealatt.

1960 április 31-én 1 év összkedvezményelvonást kapot, Váci eseményekből kifolyólag, 1960 április 28-án 5 nap sötétzárkát, fegyelmeztetlen magatartása miatt (a sétán beszélgetett). 1960 július 28-án 3 nap sötétzárkát kapott, mert a motozáskor cigarettát találtak nálla. 1960 augusztus 13-án 10-nap sötétzárka fogság, mert a zárkaajtón dörömbölt és az osztály nyugalmát zavarta. 1962 szeptember 6-án megrovásban részesült, mert több kosztot vettek be mint ami járt nekik.

A munkáhozvaló viszonya a büntetéstöltéseidejealatt nem volt kielégítő, a munkafegyelmet nem tartotta be, mindig azon igyekezett, hogy a munkának a könnyebik oldalát végezze el, a nehezebb munkák végzését igyekezett más elítéltekre háritani, a munkavégzése helyett csak a közvetítő szerepét töltötte be.

Egyéni magatartása fölényes. Azokat az elítélteket akik nem az értelmiséghez tartoznak lenézi, sokesetben még emberszámban sem veszi őket, az egyszerű

paraszt és munkás származású elítélteket nem szereti, szükséges rosznak tartja őket, a munkájukban semiféle segítséget nem ad amivel a képzésüket előre segítené. A kapcsolata csak azokkal az elítéltekkel jó, akik úgy a szabadéletben mint a börtönben, a bomlasztó tevékenységre alkalmasak. Az őrséghez és a parancsnokaihoz a kapcsolata nem jó. A börtön személyiálmányában és az ellenséget látja, mert az előirt börtön szabályokat betartatják vele. A tiszteletet csak akkor adja meg ha állandóan figyelemmel kísérik, de ezt is csak azért teszi mert tudja azt, hogy a kötelező tiszteletadás elmulasztásáért fegyelmivelelőségrevonás következik.

Politikai állásfoglalása nem, egyeztethető össze a társadalmi rendszerünk politikai irányvonalával. Erősen azoknak az elítélteknek a befolyása alatt áll akik a börtönön belül is akadályozzák és gátolják a normális politikai légkör kialakulását. Az utóbbi időben azonban ezt nyíltan nem folytatja, de az elítélt társai között burkoltan igyekszik kifejtetni az ijenirányú tevékenységét.

Budapest 1962 szeptember 19-én.

V. Gy. Bv fhdgy.

Országos Börtön, Márianosztra

Jellemzés

Bibó István 476-037 tisz. elítéltről, aki Bpsten 1911. III. 7-én született. Anyja: Graul Irén. Szervezkedés, hűtlenség btt-je miatt életfogytig tartó börtönre van elítélve, mely büntetését jelenleg a márianosztrai Országos Börtönben tölti.

Nevezett elítélt 1960. IV. 21-én lett átszállítva a váci O. B.-ből, a márianosztrai Országos Börtönbe.

Bűncselekményével kapcsolatban a megbánás jelei nála nem észlelhetők. Zárkatársaival való viszonya jó. Az őrségnek a tiszteletet megadja, mivel a börtön szabályok által arra kényszerítve van. Nevezett elítélt részéről a börtönön belül is voltak ellenséges megnyilvánulások. Átszállítás után azt a kijelentést tette a házimunkásnak, hogy Ti nem tudtok dolgozni, majd nézzétek meg, hogyha mi neki kezdünk dolgozni megmutatjuk, hogy itt is lehet eredményt elérni. Olyan kijelentést is tett zárkatársai előtt, hogy a parasztokat egyszakaszos törvénnyel ki kellene irtani. A váci elítéltek torlaszolásakor első volt az ajtó rugdosásánál. Illegális uton üzenetet akart a börtönből kiküldeni.

Nevezett elítélt a márianosztrai Országos Börtönnél három esetben volt fenytve: 1.) 1960. IV. 28.-án 5 nap sötétzárka elzárás, mivel a pokrócrazás alkalmával beszélgetett egy másik elítélt társával. 2.) 1960. VII. 28.-én 3 nap sötétzárka elzárás, mivel cigaretta-csikket akart a zárkájába becsempészni. 3.) 1960. IX. 13.-án 10 nap sötétzárka elzárás, mivel a váci elítéltek torlaszolásakor az ajtót rugdosta.

Nevezett elítélt vácon a nevelői feljegyzés szerint (melyet H. törm. irt alá) 1960. IV. 7 és 9 között a sztrájk hangadója volt. Együtt érzett a többi elítélt követelésével és ezért vállalt szolidaritást.

Nevezett elítélt IV. 8-án az ebédet nem vette fel, ezen cselekményéért 1 év összkedvezmény elvonásban lett részesítve.

Márianosztra, 1960. október hó 24.-én.

P. I. bv. törm., nevelő

A TVR a. felülvizsgálva

1960. MÁJ 27

Polgári Közérvenyes Fia alkotta Osztály Értelemiség Kategória B. I.

Bibó Ystrán:
név
476-037
törzsszám, szül. év
1911. 08. 07.

Bűncselekménye <i>menekedés va</i>	Szakképzettsége <i>Magyar</i>
Büntetési idő összesen <i>15 év</i>	Iskolai végzettsége <i>jogi doktorátus</i>
Büntetésének fele lejár	Családi állapota <i>nős</i>
kétharmada lejár <i>67 5 23</i>	Vagyoni helyzete <i>nincs</i>
háromnegyede lejár <i>968 8 23</i>	Utolsó munkahelye
Szabadulás napja <i>71. 5. 23. fel. szabhat</i>	Eü. vizsgálat szerint milyen munkára alkalmas

D

Megjegyzés: ✓

2 5 6 10 6 42

§

Bizottságilag felülvizsgálva, Bp, 1962; IX; 10

Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára

17466/3 Zrínyi Nyomda, Budapest (54) 2222